

LAMIƏ HÜSEYNOVA
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Tarix
Fakültəsi "Azərbaycan tarixi" kafedrasının
magistranı
e-mail: Lamka_02@mail.ru

1970-1980-ci İLLƏRDƏ AZƏRBAYCANDA SOSIAL-IQTISADI, SIYASI SAHƏDƏ HƏYATA KEÇİRİLƏN TƏDBİRLƏR

Açar sözlər: dirçəliş, milli siyasət, quruculuq.

Ключевые слова: возрождения, национального политика, строительство.

Key words: revival, national policy, creative.

1969-cu ilin iyulun 14-də Azərbaycanın siyasi həyatında mühüm hadisə baş verdi. AZ.KP MK-nin Plenumunda H.Ə.Əliyev MK-nin birinci katibi seçildi. Azərbaycanın müasir tarixində 1969-cu il dönüş mərhələsinin təməlini qoydu.

Avqust plenumunda H.Əliyev çıxış edərək, respublikanın iqtisadiyyatını dərin və hərtərəfli təhlil etdi, təsərrüfata rəhbərlikdə, mədəni quruculuqda, ideoloji isdə ciddi nöqsanlar olduğunu qeyd etdi və onları aradan qaldırmaq yollarını göstərdi.

Avqust plenumunda dövlət əmək intizamını möhkəmləndirmək, respublikada mədəni-psixoloji iqlimi sağlamlaşdırmaq vəzifələri irəli sürüldü. [1, s476]

H.Əliyev qısa müddətdə respublikada idarəçəlik sistemini xeyli möhkəmləndirdi. O, bütün dövlət hakimiyyəti orqanlarının işini xalqın iqtisadi, sosial-mədəni tərəqqisi və milli oyanış siyasətinin reallaşmasına yönəltdi.

H.Əliyev respublikada qanunçuluğun hüquqi bazasının möhkəmləndirilməsi istiqamətində mühüm tədbirlərin təşəbbüsçüsü oldu. O, 1978-ci il Azərbaycan SSR Konstitusiyasını hazırlayan komissiyanın sədri kimi geniş dövlətçilik fəaliyyəti göstərdi. Aprelin 21-də Azərbaycan SSR-nin Konstitusiyası qəbul edildi. Bu ali qanun xalqın mənəvi sərvətlərinin, xüsusən dilinin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi üçün hüquqi əsasları genişləndirdi. Moskvanın etirazına baxmayaraq H.Əliyevin siyasi iradəsi nəticəsində Azərbaycan dili dövlət dili statusunu saxladı. [2, s200]

H.Əliyevin məharətlə həyata keçirdiyi çoxcəhətli siyasi-dövlətçilik fəaliyyəti sahəsində bütün ictimai təşkilatların diqqəti respublikanın iqtisadi, kadr və mənəvi potensialının sürətlə artmasına yönəldildi. Bunun nəticəsində 70-ci illərdə Azərbaycanda bütün başlıca iqtisadi göstəricilər durmadan artdı. 14 ildə (1969- 1982-ci illərdə) respublikada milli gəlirin ümumi həcmi 2,5 dəfə, sənaye istehsalı 2 dəfə, xalq istehlakı malları 3 dəfə, kənd təsərrüfatında məcmu məhsul 2,7 dəfə artmış, 250-dən çox fabrik, zavod, istehsal sexləri tikilmiş, 2 milyondan çox adamın mənzil şəraiti yaxşılaşmışdı. [3, s186]

H.Əliyevin təşəbbüsü ilə xalqın mənəvi dəyərlərinin öyrənilməsi və təbliğinə diqqət artırıldı. 1977-ci ildə Nizami irsinin yenidən öyrənilməsi haqqında qərar qəbul olundu. Hüseyin Cavidin cəsədininin qalıqları 1982-ci ildə İrkutsk vilayətindən gətirilərək Naxçıvanda dəfn edildi.

70-ci illərdə Taqanroqda 416-cı Azərbaycan diviziyasının böyük qələbəsinə xatirə ansamblı, Sevastopolda 77-ci divizyanın şərəfinə böyük abidə ucaldılmışdı.

H.Əliyev respublikada kadr potensialının möhkəmləndirilməsinə xüsusi diqqət verirdi. Minlərlə Azərbaycanlı gənc digər şəhərlərdə aparıcı təhsil və elm ocaqlarına oxumağa göndərildi. 70-80-ci illərdə SSRİ-nin hərbi məktəblərində müxtəlif hərbi ixtisaslar üzrə 2000-dən çox azərbaycanlı zabit hazırlandı. [4, s125]

H.Əliyevin təşəbbüsü ilə milli özünədərk prosesi xeyli gücləndirildi.

“Gəncə” sözü yasaq edildiyi vaxt, “Yeni Gəncə” qəsəbəsi yaradıldı. Bakı rayonlarına “Nizami”, “Nəsimi” adları verildi. Naxçıvanda “Babək”, Yuxarı Qarabağda “Əsgəran” adlarının verilməsi bu yerlərin əzəli Azərbaycan torpaqları olduğunu bir daha təsdiqlədi. [5, s222]

O, “İran Azərbaycanı” terminini “Cənubi Azərbaycan” terminilə əvəz etdi.

Beləliklə H.Əliyevin çoxcəhətli partiya və dövlət idarəçiliyi sayəsində Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatı olduqca zənginləşdi. İnsanların partiya və dövlət orqanlarının, ictimai təşkilatların işində fəaliyyəti artdı. Dövlət və ictimai təşkilatların mədəni tərəqqisi xalqın milli oyanışına istiqamətləndirilmiş siyasətin reallaşdırılmasına yönəldildi və səmərəli nəticələr verdi.

H.Əliyev kimi fitri istedadlı, uzaqgörən, xalqını sonsuz məhəbbətlə sevən, pragmatik bir siyasətçinin Azərbaycana rəhbərlik etməsi respublikanın ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatında sürətli yüksəlişə səbəb oldu. [6, s178]

XX- əsrin 70-80-ci illəri Azərbaycan iqtisadiyyatının keçidiyi əvvəlki inkişaf illəri ilə müqayisədə ən əlamətdar və böyük yüksəliş dövrü kimi tarixə daxil olub.

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə SSRİ hökuməti Azərbaycanda sənayenin və kənd təsərrüfatının intensiv inkişafı üçün xüsusi qərar qəbul etdi və xeyli vəsait ayırdı. Azərbaycanda iqtisadi quruculuq fəaliyyəti 70- ci illərin ilk ilindən sürətlə inkisafa başladı. Kapital qoyuluşunun həcmi 1970 -85 –ci illərdə 32 milyard manat təşkil edirdi ki, bu da Sovet dövrünün əvvəlki 50 ilində cəmi istifadə edilən vəsaitdən 2,1 dəfə çox idi. [7, s389]

Bu kapitalın 45% -dən çoxu maşınqayırma, kimya, neft-kimya, tikinti material-ları, yeyinti sənayesi sahələrinə qoyulmuşdu.

Respublikanın güclü elmi-texniki və istehsal potensialına söykənərək iqtisadiyyatın mühüm istiqamətlərinin inkişafı ardıcıl mərhələlər üzrə həyata keçirildi. Əlvan və qara metalugiyanın yeni istehsal sahələri yaranırdı.

Kənd təsərrüfatı təyinatlı maşınqayırma sənayesində daha əhəmiyyətli yeni müəssələrin yaradılması sahəsində ciddi işlər görüldü. [8, s199]

Neft və qaz istehsalı sahəsində 80-ci illərdə rekord nəticələr əldə olundu. Belə ki, həmin dövrdə 13 milyon ton neft, 14milyard kubmetr təbii qaz istehsal edilmişdi. 70-80-ci illərdə Azərbaycan rayonlarının qazla təmin edilməsi demək olar ki, başa çatdırılır.

1970-80 –ci illərdə yeni müəssələr sənayenin təkmilləşməsi və məhsul istehsallarının artırılmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Bu dövrdə 218 yeni sənaye müəssəsi istifadəyə verildi.

Mingəçevirdə elektrik stansiyası, Şəmkir Ses, Bakı Kondisioner zavodu, Əli Bayramlı məişət cihazları zavodu, Ağdam dəzgahqayırma, Gəncə xalça, qənnadı, çini –saxsı qablar zavodları məhz bu dövrdə istifadəyə verilmişdi.

Tarixən Azərbaycanda sənayenin birtərəfli inkişafı ilə əlaqədar onun müəssisələri əsasən Bakı və Sumqayıt regionunda yerləşmişdir. 1970-85-ci illərdə yaradılan yeni sənaye müəssələrinin 158-i və ya 72 faizi respublikanın başqa ərazi sahələrində istifadəyə verildi.

70-ci illərdə neft sənayesinin inkişafında da yeni dəyişikliklər baş verdi. Geoloji kəşfiyyat işləri genişləndi. 22 yeni neft və qaz yatağı kəşf olundu. Neft mədənlərinin yarından çoxu avtomatlaşdırıldı. [9, s128]

Üzən buruqlardan “Azərbaycan”, “Xəzər” vastəsilə dənizin dərinliyində 6000 metrə çatan quyular qazıldı.

70-ci illərdə dərin dəniz özülləri hazırlayan iri zavodun tikintisində başlandı və zavod 1986–cı ildə fəaliyyətə başladı. Respublikada energetika sənayesi sürətlə inkişaf edirdi. Araz çayı üzərində İran ilə birlikdə SES tikildi. Yüngül sənaye, yeyinti sənaye müəssisələri şəbəkəsi xeyli genişləndi.

Azərbaycanın vahid xalq təsərrüfatı komplekslərindən biri olan nəqliyyatın da inkişaf etdirilməsi vacib strateji məsələlərindən biri idi. 70-80 –ci illərdə yeni dəmir yolu –Ağdam –Xankəndi, Akstafa – İrəvan, Yevlax- Balakən xətləri istifadəyə veril-di.1985-ci ildə 2067 kmə çatan dəmir yolu xətti var idi. [10, s196]

Avtomobil yollarının inkişafında da əhəmiyyətli dəyişikliklər baş verdi. Avtomobil yollarının uzunluğu 1985 –ci ildə 22,4 min km -ə çatırdı.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan tarixi. 7cildə, VII cild.Bakı, 2009,səh. 476
- 2.Əliyev H.Müstəqilliyimiz əbədidir.IV cild.Bakı,1997,səh. 200
- 3.Əliyev H.Müstəqillik yolu.Bakı,1997.səh 197.səh 186
- 4.Hüseynova İ.Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu.Bakı,2004.səh. 125
- 5.Vəliyev T. XX əsr Azərbaycan tarixi. II cild.Bakı,2009,səh.222
- 6.Qaffarov T.Azərbaycan tarixi,1920-1991.Bakı,1999,səh. 178
- 7.Məmmədov Ə.Müstəqil Azərbaycan dövlətinin bərpası və möhkəmləndirilməsi uğrunda mübarizə.Bakı,1999, səh. 389
- 8.Sultanov O.80-ci illərin sonu-90-cı illərin əvvəllərində siyasi mübarizə.Bakı,1995,səh.199
- 9.Культура Советского Азербайджана.Баку,1980,стр. 128
- 10.Xankişiyev Ə.Prezident Heydər Əliyev və onun siyasət məktəbi.Bakı,1995,səh.196

Л.ГУСЕЙНОВА

АГПУ,Исторический факультет,магистр

Кафедры «История Азербайджана»

e-mail:Lamka_02@mail.ru

Мероприятия проведенные в социал-экономической и политической сфере в Азербайджане 1970-1980-х годах

В 70-е годы XX века в Азербайджане в области политики национального пробуждения появились подходящие возможности для культурного развития. Растирилось изучение и пропоганда культурного наследия, истории народа. Несмотря на выдвигание Арменией в 1977 году в новь территориальных претензий к Азербайджану.

LAMIA HUSEINOVA

ASPU, faculty of history, master of department

of Azerbaijans history

e-mail: Lamka_02@mail.ru

**The precautions of social-economical, political branches of
Azerbaijan in 1970-1980 s**

In the 70s of the XX century appeared opportunities for cultural development in Azerbaijan. Study and promotion of cultural heritage history and peoples language expanded.

Despite the advance of territorial claims to Azerbaijan by Armenia again in 1977 the danger was prevented.

Rəyçilər: prof., t.e.n. X.Köçərli, te.d. S. A. Məmmədova

ADPU-nun Azərbaycan tarixi kafedrasının 30 noyabr 2011-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol № 08)